

КОМЕСАРИЈАТ
ЗА ИЗБЕГЛИЦЕ И МИГРАЦИЈЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

CENTAR ZA
KRIZNU
POLITIKU I
REAGOVANJE

ISTORIJA I USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE SRBIJE

ISTORIJA I USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE SRBIJE

ISTORIJA I USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE SRBIJE

Izdavač: Centar za kriznu politiku i reagovanje

Orfelinova 33, Beograd

office@crpc.rs

www.crpc.rs

Za izdavača: Vladimir Sjekloća

Urednik: Vladimir Sjekloća

Autori: Jovan Ristić i Branislava Pokuševski Kumalakanta

Recenzenti: Prof. dr Ema Petrović; dipl. pr. Ivana Vukašević Beti

Lektura i korektura: Andrijana Lazović

Dizajn i prelom: Miloš Marinković

Fotografija korica: Sora Shimazaki

Štampa: Proof, Beograd

Tiraž: 50

Beograd 2024

Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije je podržao izradu i objavljivanje publikacije „Istorija i ustavno uređenje Republike Srbije”. Stavovi izrečeni u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora ili izdavača i ne odražavaju nužno stavove Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije.

SADRŽAJ

1. ISTORIJA REPUBLIKE SRBIJE	1
1.1. Praistorijske kulture na teritoriji današnje Srbije	1
1.2. Balkan u vreme Rima	1
1.3. Doseljavanje Slovena na Balkan i pokršćavanje	2
1.4. Prve države na teritoriji Srbije	3
1.5. Srednjevekovna Srbija u doba Nemanjića (1168-1355)	4
1.6. Doba velikaša i Boj na Kosovu (1355-1389)	4
1.7. Srbija kao turski vazal i Srpska despotovina (1389-1459)	5
1.8. Neposredna turska vladavina, pobune i migracije (1459-1804)	6
1.9. Veliki srpski ustanci i oslobođenje od Turaka (1804-1815)	7
1.10. Autonomna Kneževina Srbija (1816-1882)	8
1.11. Kraljevina Srbija do Balkanskih ratova (1882-1912)	8
1.12. Balkanski ratovi (1912-1913)	9
1.13. Srbija u Prvom svetskom ratu (1914-1918)	9
1.14. Kraljevina Južnih Slovena – prva Jugoslavija (1918-1941)	10
1.15. Drugi svetski rat na teritoriji Srbije (1941-1945)	11
1.16. Srbija u socijalističkoj Jugoslaviji za vreme Tita (1943-1980)	12
1.17. Titova smrt i Srbija u socijalističkoj Jugoslaviji posle Tita (1980-1991)	13
1.18. Raspad socijalističke Jugoslavije (1991-1992)	14
1.19. Srbija u trećoj Jugoslaviji (1992-2000)	15
1.20. Srbija i Crna Gora posle 2000. godine	16
2. USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE SRBIJE	18
3. LITERATURA	24

1. ISTORIJA REPUBLIKE SRBIJE

1.1. PRAISTORIJSKE KULTURE NA TERITORIJI DANAŠNJE SRBIJE

Prvi tragovi prisustva čoveka na području današnje Srbije potiču iz poslednjeg ledenog doba, pre oko 40.000 godina pre nove ere. Ljudi su živeli u pećinama, uglavnom na istoku Srbije. Oko 20.000 godina pre nove ere počeli su da žive na otvorenom, u logorima, i lovili su mamute. Tragovi ovih zajednica pronađeni su u Panonskoj niziji, na teritoriji današnje Vojvodine (sever Srbije).

Na izmaku ledenog doba, tačnije na njegovom prelasku u sadašnju epohu (oko 8.500 godina pre nove ere) klima je postala veoma nestabilna, preobražavajući iz osnova celu prirodu, od zemljišta, preko rečnih tokova, do flore i faune. Jedino koliko-toliko zaštićeno područje od ovih promena bila je kolosalna Đerdapska klisura kroz koju prolazi Dunav, na prelasku iz Panonske u Vlačku niziju. Upravo tamo je nastala jedna od najsloženijih kultura praistorije u Evropi – kultura Lepenskog vira (6.700 – 5.500. godina pre nove ere). Njeni pripadnici gradili su kuće i trgove po utvrđenom obrascu, a pravili su i vrlo specifična lovačka oružja. Svetilišta i kamene skulpture (najčešće sa motivom ribolike ljudske glave) bile su jednoobrazne.

Druga velika praistorijska kultura, poznata kao Vinčanska (po naselju Vinča, nadomak Beograda), potiče iz neolita (mlađeg kamenog doma), tj. šestog i petog milenijuma pre nove ere i smatra se tehnički najnaprednijom iz tog perioda u celom svetu, jer su njeni pripadnici umeli da obrađuju bakar. Vinčanci su pokrivali celu teritoriju Srbije i delove današnje Rumunije, Bugarske, Grčke, Makedonije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Simboli, koje su Vinčanci urezivali u grnčariju i figurine, još uvek nisu dešifrovani.

1.2. BALKAN U VREME RIMA

Najstariji poznati narodi koji su naseljavali Srbiju neposredno pred dolazak Rimljana su Iliri, Tračani, Dačani i Kelti. Iliri su naseljavali jug i zapad, Tračani su živeli na jugoistoku, a Dačani na severu Srbije. Kelti, koji se

smatraju osnivačima naselja od kojih potiču današnji Beograd i Novi Sad, došli su u trećem veku pre nove ere. Prve kraljevine na području Srbije imali su Skordisci (keltski narod) i Dačani i Dardanci (Ilirski narod). Glavni grad države Skordiska bio je današnji Beograd, koji se tada zvao Singidun.

Rimljani su krajem trećeg veka pre nove ere počeli sa osvajanjem Balkanskog poluostrva. Prvo su pokorili Ilire, pa su se uputili ka Dunavu i Panonskoj niziji, gde su pokorili Dardance i Skordiske. Početkom nove ere ceo Balkan se našao pod kontrolom Rima, a na području Srbije ustanovljene su provincije Mezija, Panonija i Dalmacija. Centar Mezije bio je Singidunum, bivši Singidun. Susjedni Sirmijum (današnja Sremska Mitrovica) za vreme cara Dioklecijana (284-305) postala je jedna od četiri rimske prestonice. Duž Dunava podignut je niz rimskih gradova povezanih putevima. Najveći grad u centralnoj Srbiji bio je Naisus (današnji Niš) u kojem se rodio poslednji veliki rimski car, Konstantin Veliki (307-337).

Rimsko carstvo administrativno je podeljeno na zapadno (sa prestonicom u Rimu) i istočno (sa prestonicom u Konstantinopolju, kasnije poznatom kao Carigrad i Istanbul) za vreme careva Valentinijana i Valensa, u drugoj polovini četvrtog veka. Ta podela postala je permanentna 395. godine, kada je umro car Teodosije, poslednji zajednički vladar oba dela države. Granica je išla preko današnje Srbije, s tim što je veći deo ušao u sastav istočnog carstva, danas poznatog kao Vizantija.

Zbog pretnji od varvara, dunavska granica rimskog carstva postala je utvrđena (tzv. dunavski limes). U petom veku Huni su probili odbranu na Dunavu i opustošili Panoniju, a rimski gradovi se nikada nisu oporavili od te strašne nesreće. Njihova stara, urbana koncepcija nije obnovljena, već su više postali utvrđenja.

1.3. DOSELJAVANJE SLOVENA NA BALKAN I POKRŠTAVANJE

Naježda Huna poterala je i druge varvarske narode ka granicama Zapadnog i Istočnog Rimskog carstva. Zapadno carstvo prestalo je da postoji pred kraj petog veka nove ere, dok je Istočno nastavilo da odoleva, a njegova granica na Dunavu bila je stalno izložena udarima Slovena i Avara. Najranije 602. godine ova dva plemena probila su vizantijsku graničnu odbranu, a desetak godina kasnije Solun na obali Egejskog mora našao se pod slovenskom opsadom. Slovensko pleme Srbi takođe se našlo tamo, a

vizantijski car Iraklije dodelio im je zemlju na tom području. Po njima je ta zemlja nazvana Servija. Međutim, Srbi su se ubrzo povukli odatle i zatražili drugu oblast za naseljavanje.

U međuvremenu, Sloveni i Avari došli su u sukob. Avarska premoć na Balkanu ozbiljno je uzdrmana, pa su dva slovenska plemena, Srbi i Hrvati, mogla nesmetano da se nastane na ovom području. Oblasti koje su kontrolisali nazivane su „sklavinijama“.

U sudaru sa hrišćanskom kulturom na Balkanu, oba ova paganska naroda (verovali su u mnoštvo bogova) počela su da primaju Hristovu veru, bilo prirodno, bilo pod prinudom. Tokom 11. veka na zapadnom delu Balkana i u Dalmaciji jači je bio uticaj Rima, pa su Hrvati i Slovenci (još jedan slovenski narod) primili rimokatoličku hrišćansku veru. Na istoku, na teritoriji Vizantije, preovlađujući je bio uticaj Carigrada. Zbog toga su Srbi primili pravoslavnu hrišćansku veru.

1.4. PRVE DRŽAVE NA TERITORIJI SRBIJE

Prva srpska država, kneževina Srbija, nastala je u osmom veku nove ere, a istoričari smatraju da su na njeno formiranje uticali ili Vizantija ili susedna Bugarska, koja je želela da kontroliše centralni Balkan. Prvi poznati srpski knez bio je Višeslav, a prvi o kojem se nešto više zna bio je Vlastimir koji je i osnivač dinastije Vlastimirovića. Tokom njegovog života Srbi su pokršteni i počeli su se opismenjivati. Glavni grad kneževine bio je grad Ras. Kneževina se često sukobljavala sa Bugarima, koji su je u prvoj polovini 10. veka osvojili. Posle nekoliko godina proterao ih je Časlav Klonimirović, koji je postao najmoćniji vladar među Vlastimirovićima. Krajem 10. veka kneževinu je osvojila Vizantija, a potom je ova oblast ušla u sastav moćnog Bugarskog carstva koje je 1018. godine uništio vizantijski car Vasilije II Bugaroubica.

U 11. veku na području današnje Crne Gore na važnosti dobija druga srpska država, Duklja. Njena vladarska dinastija Vojisavljevića izborila se za nezavisnost Duklje od Vizantije. Vojisavljevići su dali prvog srpskog vladara koji je postao svetac (Jovan Vladimir) i prvog srpskog kralja – Mihaila.

Kada je Duklja zapala u krizu i izgubila deo teritorija, primat borbe protiv Vizantinaca preuzela je Raška (nazvana po gradu Rasu) kojom nisu rukovodili ni kneževi ni kraljevi, već župani (što je bila vladarska titula, ali ne u rangu kralja).

1.5. SREDNJEVEKOVNA SRBIJA U DOBA NEMANJIĆA (1168-1355)

Kada je na vlast u Raškoj došao veliki župan Stefan Nemanja (1168. godine) počelo je novo doba srednjevekovne Srbije, poznato kao doba dinastije Nemanjića. Ona je upravljala Srbijom nešto više od 200 godina (1168-1371). Rodonačelnik dinastije, Stefan Nemanja, oslobodio se vlasti Vizantije, koja je sve više gubila snagu, i uspeo da ujedini srpske zemlje. Srpska crkva stekla je nezavisnost (autokefalnost) 1219. godine zaslugom Nemanjinog sina Rastka, koji je postao prvi srpski arhiepiskop. Zbog svojih zasluga u širenju religije među Srbima, Rastko je danas poznat kao Sveti Sava – jedan od najvećih srpskih svetaca.

Nemanjin sin, Stefan Radoslav, postao je prvi srpski kralj iz dinastije Nemanjića. U periodu kraljevine najznačajniji vladari bili su braća Dragutin i Milutin i Milutinov sin Stefan Dečanski. Srbija se prvi put proširila na Beograd za vreme Dragutina (1284. godine), a do tada je grad bio pod vlašću Ugarske, države severno od Save i Dunava. Milutin je bio sposoban diplomata, a proslavio se kao graditelj crkava (Gračanica na Kosovu, Hilandar u Grčkoj). Stefan Dečanski je takođe gradio crkve (Visoki Dečani, Bogorodica Ljeviška i Gračanica – svi na Kosovu) i bio je otac Stefana Dušana, prvog srpskog cara i najslavnijeg vladara iz loze Nemanjića (1331-1355).

Za vreme Dušana, koji je dobio nadimak „Silni“, srednjevekovna Srbija imala je najprostraniju teritoriju i zahvaljujući građanskom ratu u Vizantiji izašla je na tri mora: Jadransko, Jonsko i Egejsko. Dušan je sebe 1346. godine proglasio carem „Srba i Grka“, ističući time ambiciju da postane car Vizantije. Doneo je prvi srpski zakonik, Dušanov zakonik (1349). Tokom priprema za osvajanje Carigrada iznenada je umro. Nasledio ga je sin Uroš tokom čije vladavine se velika srpska teritorija izdelila na usitnjene oblasti, usled moći i pohlepe oblasnih velikaša koji su te oblasti kontrolisali. Uroš je umro 1371. godine, i sa njim se ugasila loza Nemanjića.

1.6. DOBA VELIKAŠA I BOJ NA KOSOVU (1355-1389)

Car Uroš nije bio u stanju da obuzda srpske velikaše i njihove ambicije, pa mu je narod nadenuo nadimak „Uroš nejaki“. Silništvo i zavade velikaša okrunile su srpsku moć u trenucima kada su sa juga nadirale Osmanlije, čiji su napadi dramatično oslabili već izmrcvarenu Vizantiju, sada svedenu na okolinu Carigrada.

Srbi su se sa Osmanlijama prvi put sukobili u Bici na Marici 1371. godine i pretrpeli veliki poraz. Jedan od srpskih velikaša, kralj Vukašin, umro je na bojnom polju, a nasledio ga je sin kralj Marko, u epskim narodnim pesmama poznat kao „Kraljević Marko“. On je trebalo, posle smrti cara Uroša da postane novi vrhovni vladar srpskih zemalja, ali ga velikaši nisu priznali. Da bi odbranio svoju malu teritoriju, kralj Marko je postao turski vazal (izraz za zavisani položaj države i njenog vladara od Turske, koji pored ostalog podrazumeva obavezu ratovanja za nju).

Knez Lazar Hrebeljanović, takođe jedan od velikaša, pokušao je da ujedini srpske zemlje radi odbrane od sve izvesnijeg, novog naleta Osmanlija. Drugi velikaš, Vuk Branković, poslao je trupe Lazaru u pomoć, za odsudnu bitku na Kosovu, 28. juna 1389. godine. Bitka se završila ogromnim gubicima po obe strane, a poginuli su i knez Lazar i vođa turske vojske, sultan Murat.

Kosovski boj važan je deo srpskog identiteta i odigrao se 28. juna 1389. godine na Vidovdan. Kroz epske pesme, narod je stvorio mit o vojnom porazu Srbije na Kosovu i o Vuku Brankoviću kao izdajniku, zato što je ovaj posle Lazarevog stradanja, shvativši da je bitka izgubljena, povukao borce sa bojišta. Sa druge strane, kralj Marko, koji nije učestvovao u kosovskom boju, uzdignut je u narodnim epskim pesmama na nivo narodnog junaka koji jaše konja Šarca i Turcima „ore drumove“. Poginuo je 1395. godine, ratujući za Osmansko carstvo.

1.7. SRBIJA KAO TURSKI VAZAL I SRPSKA DESPOTOVINA (1389-1459)

Poslednjih 70 godina postojanja kao države, srednjevekovna Srbija je uglavnom provela u statusu turskog vazala. Takvu politiku ustanovila je udovica ubijenog kneza Lazara, kneginja Milica, znajući da Srbija sa desetkovanom vojskom posle Bitke na Kosovu ne može da se nosi sa moćnim Osmanskim carstvom. Ona je čak udala ćerku za novog turskog sultana.

Sa sticanjem punoletstva, Miličin i Lazarev sin Stefan postao je srpski vladar. Učestvovao je u ratovima na strani Turske, a ratovao je i za Ugarsku, koja mu je za nagradu dodelila Beograd, veliki grad na severnoj granici Srbije koja je išla duž Save i Dunava. Stefan je balansirao između muslimanskog Osmanskog carstva i hrišćanske Ugarske. Za vreme njegove vlasti, Srbija je povratila gotovo sve teritorije koje je držao knez Lazar, a doživela je i veliki ekonomski i kulturni uzlet. Stefan je bio veoma obrazovan, bavio se umetnošću.

Bio je pesnik i napisao jedno od najznačajnijih dela srpske srednjevekovne književnosti *Slovo ljubve*. Od Vizantije je dobio titulu despota.

Posle Stefanove smrti, despot je postao Đurađ Branković, sin Vuka Brankovića. On je morao da Ugarskoj vrati Beograd, pa je sagradio novu srpsku prestonicu, Smederevo. Za vreme njegove vladavine, Turci su sve žešće udarali na Srbiju i druge balkanske zemlje. U jednom trenutku (1439. godine) osvojili su Srbiju, a Đurađ je pobeo u Ugarsku, ali je dobio vojnu pomoć od Ugara i Rumuna i povratio celu zemlju (1444. godine). U međuvremenu, najveći zaštitnik Srba, pravoslavna Vizantija, prestala je da postoji (Pad Carigrada, 1453. godine). Turci su ponovo napadali, a Đurađ nije uspeo da ubedi zapadne saveznike da mu još jednom vojno pomognu. Posle njegove smrti, izmučena Srbija definitivno je pala u turske ruke 1459. godine.

1.8. NEPOSREDNA TURSKA VLADAVINA, POBUNE I MIGRACIJE (1459-1804)

Padom Smedereva 1459. godine, nestala je srednjevekovna Srbija kao država, ali neke srpske oblasti, poput Zete (današnja Crna Gora), održale su se do 1496. godine. Severno od Save i Dunava, na području Vojvodine (sever današnje Srbije) i Slavonije (istok današnje Hrvatske) srpski velikaši, sa titulom despota, i drugi pripadnici vlastele, koji su živeli u Ugarskoj dobijali su od ugarskog kralja velike zemljišne posede i na taj način bili predvodnici svog naroda van matice. Međutim, Turci su u 16. veku osvojili i te zemlje, stigavši do Beča na zapadu i Budimpešte na severu. Poslednji srpski despot, Pavle Bakić, poginuo je 1537. godine ratujući sa Turcima u zajedničkoj vojsci Austrijanaca, Ugara i Hrvata.

U narednih 250 godina, Turci su vladali srpskim zemljama južno od Save i Dunava, sa povremenim prekidima i to ne na čitavoj teritoriji na kojoj su živeli Srbi. Na podstrek habsburgovskih Austrijanaca, koji su ratovali sa Osmanlijama, Srbi su dizali bune i kratkotrajno proterivali turske osvajače, a na teritoriji Beograda i Šumadije (centralni deo današnje Srbije) čitavih 20 godina postojala je autonomna srpska država pod habsburškom krunom (1718-1739). Međutim, kad god bi Turci i Austrijanci zaključili mir, Srbi bi se vraćali pod tursku vlast i bili izloženi represalijama. Iz straha od odmazde, Srbi su se sa Kosova, Metohije i drugih južnih srpskih oblasti masovno selili na sever, na teritorije pod austrijskom kontrolom. Desile su se dve takve velike migracije.

1.9. VELIKI SRPSKI USTANCI I OSLOBOĐENJE OD TURAKA (1804-1815)

U Srbiji je 1804. godine izbio veliki ustanak protiv turskog okupatora. Isprva je to bila buna protiv odmetnutih janjičara („dahija“) koji su 1801. godine nasilno preuzeli vlast u najvećem delu teritorije današnje Srbije od predstavnika carske vlasti i suspendovali autonomna prava koja su Srbi uživali pod osmanskom upravom. Povod za ustanak bila je tzv. „seča knezova“, tj. masovno ubistvo 72 viđenija srpskih lidera u januaru 1804. godine, a bunu je digao jedan od preživelih srpskih vođa, Đorđe Petrović zvani Karađorđe (Crni Đorđe) koji je vojnu obuku dobio od Austrijanaca, a slavu stekao boreći se s Turcima u Austrijsko-turskom ratu (1788-1791). Okrutne dahije uhvaćene su i pogubljene, a Karađorđe je od sultana zatražio veliku autonomiju, što je ovaj odbio i poslao trupe da uguše ustanak. Karađorđevi ustanici su ih porazili. Smederevo je oslobođeno i postalo je glavni grad pobunjene Srbije. Godine 1805, ustanovljeni su vlada i parlament, feudalizam je ukinut, seljaci su oslobođeni i zemlja im je vraćena.

Sultan je potom Srbiji ponudio značajnu autonomiju, a Karađorđe ju je odbio. Ustanici su nastavili borbe, ohrabreni podrškom Rusije i 1807. godine oslobodili Beograd. Međutim, Napoleonov napad na Rusiju, nestanak ruske podrške Srbima i nesloga među ustanicima omogućili su Turcima da 1813. godine uguše ustanak, danas poznat kao Prvi srpski ustanak. Karađorđe je pobeo u Austriju, koja ga je uhapsila ali mu je omogućila da ode u Rusiju. Ona mu je, pak, zabranila izlazak iz zemlje.

Iako je Turska obećala amnestiju, nad srpskim stanovništvom je sproveden teror, koji se, nakon još jedne neuspele bune (Hadži Prodanova buna, 1814.) samo pojačao. Nova pobuna bila je neizbežna i izbila je 1815. godine pod komandom Miloša Obrenovića, jednog od vođa Prvog srpskog ustanka.

Drugi srpski ustanak doveo je do brzog poraza Turaka i Miloš je krajem 1815. godine prihvatio sultanovu ponudu o autonomiji kakvu je svojevremeno odbio Karađorđe. Karađorđe se, na krilima ideje o svebalkanskom ustanku protiv Turaka, krišom vratio iz Rusije u Srbiju 1817. godine. Miloš Obrenović je to saznao i naredio njegovo pogubljenje, uplašen da će Turci, ako saznaju za Karađorđev dolazak, odustati od sporazuma o autonomiji.

1.10. AUTONOMNA KNEŽEVINA SRBIJA (1816-1882)

Miloš Obrenović (poznat i kao Miloš Veliki) postao je knjaz (tj. knez), apsolutni vladar Kneževine Srbije – autonomne države pod vrhovnom vlašću Osmanske imperije - i začetnik dinastije Obrenovića. Njen glavni protivnik bila je dinastija Karađorđevića, potomaka Karađorđa Petrovića. Na tronu su uglavnom bili Obrenovići, sve do ubistva kralja Aleksandra I Obrenovića (1903. godine). Seljaci u kneževini bili su slobodni i nije bilo nikakve vlastele.

Kneževina je bila formalno pod Turcima od 1815. do 1878. godine. Bila je dužna da sultanu plaća godišnji danak i da trpi turski vojni garnizon na svojoj teritoriji. Za vreme vladavine kneza Mihaila III Obrenovića, 1867. godine, Srbi su isterali turske vojnike. Nezavisnost Srbije priznata je 1878. godine na Berlinskom kongresu, a Kraljevinom je proglašena četiri godine kasnije.

Teritorija Kneževine prvo se svodila na Beogradski pašaluk, ali se korak po korak širila na druge srpske teritorije. Prestonica Kneževine prvo je bio Kragujevac, pa Beograd.

Međunarodni položaj Kneževine određivali su odnosi tri velesile: Austrougarske (na čiju su se podršku sve više oslanjali Obrenovići), Rusije (pod čijom je zaštitom bila Srbija) i Turske (čija je vlast na Balkanu slabila). Kneževina Srbija bila je u savezništvu sa Crnom Gorom, jedinom južnoslovenskom zemljom na Balkanu koja je u to vreme bila nezavisna, a snažna kulturna razmena postojala je sa Hrvatskom i velikom srpskom zajednicom u Vojvodini (obe su bile deo Austrougarske).

Kulturni razvoj bio je ubrzan, a stanovništvo se opismenjavallo. Vladajuća je bila ideja prosvetiteljstva, pod uticajem velikog reformatora Dositeja Obradovića. Drugi veliki reformator, filolog i lingvista, Vuk Stefanović Karadžić, reformisao je srpski jezik i pismo, pa sada svako slovo srpskog pisma-ćirilice ima svoj glas, što je jedinstveno u svetu.

1.11. KRALJEVINA SRBIJA DO BALKANSKIH RATOVA (1882-1912)

Kneževina Srbija postala je Kraljevina 1882. godine i njen prvi kralj bio je Milan II Obrenović. On je svoju politiku vezao za Austrougarsku, koja je od

nje tražila da ne podbunjuje narod u Bosni i Hercegovini, nekada turskoj teritoriji koja je potpala pod vlast Beča. Kralj Milan je 1885. godine napao Bugarsku i doživeo poraz, stvorivši od ove novooslobođene balkanske zemlje dugogodišnjeg neprijatelja. Milan II je bio vođa čvrste ruke, ali je bio prinuđen na ustupke, pa je 1888. godine donet liberalni ustav kojim je Srbija postala ustavna, parlamentarna monarhija, sa znatnim ograničenjima kraljeve moći.

Milanov sin Aleksandar I je, kao novi kralj, nastavio da se oslanja na Austrougarsku, suspendovao liberalni ustav i pokušao da vlada kao apsolutista. Zbog toga je protiv njega skovana zavera, pa je ubijen u puču 1903. godine, kao poslednji vladar u dinastiji, zajedno sa kraljicom Dragom Mašin. Na snagu je vraćen ustav iz 1888. godine, a na vlast doveden kralj Petar I Karađorđević, za vreme čije vladavine je Srbija doživela najveći procvat. U dva Balkanska rata Srbija je pripojila sebi još neke teritorije (Kosovo i Makedonija) ali je došla u fatalni sukob sa Austrougarskom koji je kulminirao izbijanjem Prvog svetskog rata.

1.12. BALKANSKI RATOVI (1912-1913)

Srbija, Crna Gora, Grčka i Bugarska su 1912. godine osnovale Balkanski savez i povele rat protiv Osmanskog carstva protivno željama Rusije i Austrougarske. Taj rat, danas poznat kao Prvi balkanski rat, završen je porazom Osmanskog carstva, koje je u njemu izgubilo gotovo sve svoje teritorije u Evropi. Potom je, 1913. godine, zbog raspodele teritorija oslobođenih od Turaka, došlo do razdora između Bugarske sa jedne strane i Srbije i Grčke sa druge strane, pa je izbio Drugi balkanski rat, u koji su naknadno ušli Crna Gora, Rumunija i Osmansko carstvo. Rat je završen porazom Bugarske i raspadom Balkanskog saveza.

1.13. SRBIJA U PRVOM SVETSKOM RATU (1914-1918)

Već napeti odnosi Austrougarske i Srbije eksplodirali su kada je u Sarajevu, 28. juna 1914. godine, ubijen austrougarski prestolonaslednik Franc Ferdinand. U njega je pucao srpski student Gavrilo Princip, član organizacije Mlada Bosna koja se zalagala za oslobođenje Bosne i Hercegovine od Austrougarske. Princip je uhapšen, a vlasti u Beču su insistirale na tome

da iza ubistva stoje vlasti u Beogradu. Iako dokaza nije bilo, Austrougarska i njena moćna saveznica Nemačka uputile su Srbiji ultimatum, sa ciljem da je ponize. Pošto ga je Srbija odbila, vlasti u Beču su 28. jula 1914. godine objavile rat Srbiji i dan kasnije počele da je bombarduju.

Nešto što je isprva ličilo na sukob dve zemlje ubrzo se pretvorilo u sukob dva moćna vojna bloka: *Antante* (Rusija, Francuska i Velika Britanija) i *Centralnih sila* (Nemačka, Austrougarska, Turska i Bugarska). Rat je zahvatio celu Evropu, preneo se na Bliski istok, kolonizovanu Afriku i ostatak sveta.

Srbija je u početku ostvarila velike uspehe u okršajima sa austrougarskom vojskom, koja je krenula u njeno osvajanje (Cerska i Kolubarska bitka, 1914) i sprečila okupaciju zemlje, ali kada su je godinu dana kasnije napale nemačka, austrougarska i bugarska vojska, srpska armija sa kraljem Petrom I bila je prinuđena na povlačenje i napuštanje zemlje, koje se odvijalo preko Crne Gore i Albanije, sve do Grčke.

Dok se srpska vojska oporavljala na ostrvu Krk, stanovništvo Srbije desetkovano je zverstvima tri osvajačke vojske, glađu i epidemijom tifusa. Čas osvete stigao je u septembru 1918. godine, kada je konsolidovana srpska vojska zajedno sa francuskim saveznicima probila Solunski front i sa južne strane ponovo ušla u domovinu. Demoralisana Bugarska je kapitulirala, odnos snaga u Evropi se promenio i Prvi svetski rat se ubrzo završio porazom Centralnih sila i rasformiranjem Austrougarske monarhije.

Uprkos gubitku između jedne trećine i jedne četvrtine stanovništva, Srbija je iz globalnog sukoba izašla kao zemlja pobednica sa velikim međunarodnim ugledom i zajedno sa drugim južnoslovenskim narodima 1. decembra 1918. godine stvorila je novu državu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (kasnije preimenovanu u Jugoslaviju) sa Beogradom kao glavnim gradom i sa dinastijom Karađorđevića na čelu.

1.14. KRALJEVINA JUŽNIH SLOVENA – PRVA JUGOSLAVIJA (1918-1941)

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS) koju je svet priznao Versajskim ugovorom 1919. godine, suočila se sa brojnim problemima kao što su centralističko upravljanje, teritorijalne pretenzije Italije i sve lošiji odnosi među predstavnicima naroda koji su stvorili novu južnoslovensku državu - na prvom mestu Srba i Hrvata.

Vlasti su 1920. godine zabranile Komunističku partiju Jugoslavije koja se borila za državno i društveno uređenje po ugledu na Sovjetski Savez (nekadašnja carska Rusija u kojoj su na vlast došli komunisti) ali je stranka nastavila da postoji, pridobijajući sve više pristalica za borbu protiv Kraljevine. Među njima je bio i Josip Broz Tito, rodom iz Hrvatske, koji će 1937. godine doći na čelo te ilegalne političke stranke.

Nakon što je 1928. godine u Narodnoj skupštini jedan srpski poslanik smrtno ranio hrvatskog političkog prvaka Stjepana Radića, kralj Aleksandar I Karađorđević zaveo je 1929. godine tzv. Šestojanuarsku diktaturu. Ukinuo je dotadašnji ustav SHS, državi dao novi naziv – Kraljevina Jugoslavija – proglasio postojanje jedne nacije (jugoslovenske) i administrativno podelio zemlju na *banovine*, nazvane po geografskim područjima, bez nacionalnih obeležja. Zalagao se za unitarnu zemlju i odbijao zahteve za federalizacijom.

Aleksandrova borba za jugoslovenstvo ugušena je njegovim ubistvom 1934. godine u Marselju u Francuskoj koje je počinio pripadnik makedonskog nacionalističkog pokreta VMRO, uz podršku hrvatskog fašističkog pokreta Ustaše.

Jugoslavijom je u ime maloletnog kralja Petra II upravljao princ Pavle Karađorđević. Za vreme njegove vladavine, odustalo se od celovitosti zemlje i Hrvatska je 1939. godine postala autonomna oblast. Međutim, te iste 1939. godine, počeo je Drugi svetski rat, a Kraljevina Jugoslavija je 25. marta 1941. godine pristupila vojnom bloku koji su činili nacistička Nemačka, fašistička Italija i Japan. Dva dana kasnije izbile su u Beogradu velike demonstracije i vojni puč protiv ovog sporazuma. Razbesnili Hitler je odložio planirani napad na Sovjetski Savez i naredio osvetnički napad na Jugoslaviju.

1.15. DRUGI SVETSKI RAT NA TERITORIJI SRBIJE (1941-1945)

Nemačka avijacija se u zoru 6. aprila 1941. godine obušila na Beograd. Maloletni kralj Petar II pobjegao je u London, a jugoslovenska vojska brzo je poražena i zemlja rasparčana. Delovi Srbije pripojeni su Mađarskoj, Bugarskoj i Albaniji, a ostatak sa Beogradom našao se pod nemačkom okupacijom. Teritorija zapadno od Beograda pripojena je Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, tvorevini Sila osovin (Nemačka, Italija, Japan i njihovi saveznici) kojom je upravljao ekstremno desni, fašistički pokret Ustaše.

U Srbiji je u julu 1941. godine došlo do oružanog ustanka, na čije su izbijanje pozvali partizani pod vođstvom lidera jugoslovenskih komunista Josipa Broza Tita. Nemci su odgovorili masovnim streljanjima stanovništva u Kragujevcu i Kraljevu. Partizani su u jesen 1941. godine formirali kratkotrajnu Užičku republiku, prvu slobodnu teritoriju u okupiranoj Evropi. Dotle su sarađivali sa četničkim pokretom, koji je činio ostatak jugoslovenske kraljevske vojske, a onda je došlo do njihovog sukoba. Četnici su sa jedne strane sarađivali sa okupatorom, a sa druge strane smatrani su legitimnim pokretom otpora Nemcima.

Partizanski odredi proširili su ustaničke aktivnosti na celu Jugoslaviju. Krajem 1942. godine, odredi postaju Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, a naklonost Saveznika se od četnika okreće ka partizanima, čiji ratni savet, AVNOJ (Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije) proglašava 29. novembra 1943. godine novu Jugoslaviju sa šest federativnih republika (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija i Makedonija). Nju su odmah priznali Saveznici – savez država koji će kasnije pobediti u Drugom svetskom ratu na čelu sa Velikom Britanijom, Sovjetskim Savezom (SSSR), Kinom i Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) – i formirana je prelazna vlada, sa predstavnicima AVNOJ-a i kraljevske vlade u izgnanstvu.

U oktobru 1944. godine, partizani uz podršku Crvene (sovjetske) armije oslobađaju Beograd, a do maja 1945. godine i celu Jugoslaviju. Ustaše i četnici su poraženi, ali četnici su nastavili da se bore protiv novih vlasti sve do 1946. godine. Crvena armija se nije zadržala u Jugoslaviji i Jugoslavija nikada nije postala deo sovjetskog bloka.

1.16. SRBIJA U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI ZA VREME TITA (1943-1980)

Nova Jugoslavija isprva nije bila socijalistička, ali je to postala nakon što su na izborima 1945. godine pobedili komunisti. Svi zakoni iz doba kraljevine proglašeni su nevažećim, u zemlji je zavedena diktatura proletarijata, a staroj građanskoj klasi oduzimana je imovina i deljena onima koji je nisu imali.

Srbija je bila najveća federalna republika u Jugoslaviji, i ponovo je milionski Beograd bio njen glavni grad. Na teritoriji Srbije ustanovljene

su dve autonomne jedinice: Kosovo, sa većinski albanskim stanovništvom i Vojvodina, sa izmešanim stanovništvom u kojem najviše ima Srba i Mađara.

Nakon 1948. godine, Jugoslavija se postepeno okreće ka Zapadu, ali gradi imidž nesvrstane zemlje, čiji je pasoš jedan od najcenjenijih na svetu. Sa Titom na čelu, Jugoslavija postaje lider pokreta država koje ne žele da budu ni uz SAD ni uz njenog hladnoratovskog rivala, SSSR. Kult Titove ličnosti u zemlji je toliki da je dobio titulu doživotnog predsednika države. Po jedan grad u svakoj federalnoj jedinici dobio je njegovo ime, a njegov rođendan postao je državni praznik – Dan mladosti.

Nakon teškog perioda obnove zemlje, u šezdesetim godinama 20. veka popuštaju društvene steg, uvodi se koncept samoupravljanja – sistem u kojem se svi članovi jedne firme pitaju za odluke, a u zemlju sa novim nazivom Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) prodiru zapadna moda, pop kultura i muzika.

U drugoj polovini šezdesetih godina, kao i svuda na Zapadu, dolazi do društvenih previranja i u Beogradu 1968. godine izbija studentski bunt, koji je ugušen. Početkom sedamdesetih godina vlasti se razračunavaju sa buđenjem nacionalnih sentimenata u Srbiji i u Hrvatskoj.

1.17. TITOVA SMRT I SRBIJA U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI POSLE TITA (1980-1991)

Doživotni predsednik SFRJ razboleo se i preminuo je 4. maja 1980. godine u Ljubljani. Sahranjen je u Beogradu, u Kući cveća. Bila je to sahrana kojoj je prisustvovalo najviše državnika u 20. veku. Pošto Tito nije ostavio političkog naslednika, njegovu ulogu preuzelo je predsedništvo SFRJ u čiji sastav su ulazili predsednici šest republika i dve autonomne pokrajine. Predsednik predsedništva se menjao na godinu dana.

Prve godine posle Tita prolaze u znaku liberalizacije slobode govora i velikog procvata popularne kulture. Međutim, ovaj period obeležila je kako politička, tako i ekonomska kriza, a ekonomski problemi dostići će vrhunac sa velikom inflacijom iz 1988. i 1989. godine.

Na čelo Saveza komunista Srbije 1986. godine dolazi Slobodan Milošević, i stiće veliku političku moć nakon izraza podrške Srbima sa Kosova i kritike

tadašnjeg ustavnog ustrojstva SFRJ koje je isključivo u Srbiji predviđalo postojanje autonomnih pokrajina - Kosova i Vojvodine. Milošević im je davao ovlašćenja gotovo ravna republičkim.

Posle raspada Saveza komunista Jugoslavije, krajem osamdesetih, raspisani su prvi višestranački izbori u zemlji. U svim republikama pobeđuju nacionalističke opcije, a Milošević postaje predsednik Srbije. Kao posledica ovakvih poteza ruši se ustrojstvo SFRJ. Srbija smanjuje autonomiju Vojvodine i Kosova, a Hrvatska veliku zajednicu Srba na svojoj teritoriji proglasila je nacionalnom manjinom, što je izazvalo revolt Srbije.

Posle završetka hladnog rata između SAD i SSSR, Jugoslavija gubi nekadašnji međunarodni značaj. Iako savezna vlada postiže zapažene uspehe, eliminisavši ogromnu inflaciju i postavivši temelje za modernu tržišnu ekonomiju, jugoslovenski lideri ne uspevaju da se dogovore o političkoj budućnosti zemlje i kreće njen raspad.

1.18. RASPAD SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE (1991-1992)

U Hrvatskoj dolazi do prvih sukoba novih republičkih vlasti i pobunjenih Srba, a u martu 1991. godine u Beogradu izbijaju ogromne opozicione demonstracije protiv Slobodana Miloševića, koje su nasilno ugušene.

Hrvatska i Slovenija sprovode referendume o nezavisnosti, na kojima većina stanovništva glasa za odvajanje od Jugoslavije. Posle proglašenja nezavisnosti početkom 1991. godine, izbijaju oružani sukobi između slovenačke teritorijalne odbrane i Jugoslovenske narodne armije (JNA). Desetak dana kasnije, pod uticajem Evropske zajednice (buduće EU), proglašen je tromesečni moratorijum na nezavisnost Slovenije i Hrvatske, a JNA se povukla iz Slovenije. Ubrzo, na teritoriji Hrvatske kreće potpuni rat između oružanih snaga te otcepljene republike sa jedne strane i JNA, paravojnih formacija iz Srbije i oružanih snaga pobunjenih Srba iz Hrvatske sa druge strane.

Makedonija (današnja Severna Makedonija) je tokom rata na zapadu zemlje sprovedla sopstveni referendum o nezavisnosti. Stanovništvo je glasalo za otcepljenje od SFRJ, ali nije došlo do sukoba i JNA se mirno povukla sa njene teritorije. Pred kraj 1991. godine u sastavu Jugoslavije ostale su samo tri republike: Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina, a

zemlje sveta počele su da priznaju Hrvatsku i Sloveniju kao nezavisne države.

Bosna i Hercegovina sprovedla je svoj referendum o nezavisnosti 1992. godine u atmosferi najave pobunjenih bosanskih Srba da će stvoriti svoju državu ako se ta republika koju su činila tri konstitutivna naroda (Muslimani, Srbi i Hrvati) otcepi od SFRJ. Oko 70 odsto stanovništva je izašlo na referendum i izglasalo nezavisnost. Pokušaji međunarodnih posrednika da izbegnu još jedan rat kroz usvajanje plana o reorganizaciji te republike propali su kada ih je predsednik Bosne i Hercegovine odbio. U aprilu 1992. godine u Sarajevu je izbio ratni sukob, koji će trajati tri godine.

1.19. SRBIJA U TREĆOJ JUGOSLAVIJI (1992-2000)

Referendum u Crnoj Gori pokazao je da ona i dalje želi da bude u zajednici sa Srbijom i dve republike su u aprilu 1992. godine oformile Saveznu Republiku Jugoslaviju (SR Jugoslavija, SRJ).

Ujedinjene nacije su u maju 1992. godine primile u članstvo Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu (BiH), a Savet bezbednosti UN je potom uveo stroge sankcije SR Jugoslaviji, iako je ona tvrdila da je povukla svoju vojsku iz Bosne u kojoj je besneo rat između bosanskih Srba i vlasti u Sarajevu.

Sankcije su ispraznile prodavnice i izazvale najveću inflaciju na svetu ikada (1993. godine). Najveći deo sankcija ukinut je 1995. godine kao rezultat Dejtonskog sporazuma kojim se u Bosnu, podeljenu na Republiku Srpsku i Federaciju BiH, konačno vratio mir.

Prethodno, u Srbiju je izbeglo 300 hiljada osoba iz Hrvatske, od čega je najviše iz Republike Srpske Krajine, koja je srušena u napadu trupa vlade u Zagrebu nakon odbijanja rukovodstva Krajine da prihvati sporazum o autonomiji unutar Hrvatske.

Nezadovoljstvo Miloševićem proključalo je u zimu 1996. godine, nakon izbornih rezultata za koje je opozicija tvrdila da su namešteni. Beograd je postao centar velikih opozicionih demonstracija, koje su ponekad u mirnoj, a ponekad napetoj atmosferi trajale tri meseca. Milošević je na kraju predao lokalnu vlast, ali je opozicija bojkotovala naredne parlamentarne

izbore (1997), pa je Milošević učvrstio svoju vlast.

U međuvremenu, savezništvo Srbije i Crne Gore počinje da slabi. Po popisu iz 1996. godine ukupan broj izbeglica u Srbiji bio je preko 530 hiljada, a ratom ugroženih lica oko 80 hiljada. Samim tim, u Republici Srbiji u jednom trenutku bilo je nešto ispod 620 hiljada izbeglih lica.

U martu 1998. godine, na Kosovu je buknuo sukob između srpskih snaga bezbednosti i Oslobođilačke vojske Kosova (OVK). Godinu dana kasnije, Srbija je stavljena pred ultimatum da dopusti ulazak NATO trupa na Kosovo. Srbija je to odbila, pa je 19 zemalja NATO na čelu sa SAD povelu protiv nje sedamdesetosmodnevnu bombardersku kampanju. Privreda Srbije, koja se još nije oporavila od sankcija UN, pretrpela je od bombi i projektila još strašniju štetu, a na meti su bili i civilni ciljevi koji su bili veoma daleko od Kosova.

Bombardovanje je okončano Kumanovskim sporazumom, kojim je Srbija pristala da povuče svoje snage sa Kosova, a da njih zamene trupe Ujedinjenih nacija – što je potom regulisano i rezolucijom Ujedinjenih nacija 1244. Povlačenje srpskih snaga bilo je praćeno internim raseljavanjem preko 280 hiljada kosovskih Srba.

Slobodan Milošević je izgubio vlast 5. oktobra 2000. godine u ogromnim protestima (tzv. Petooktobarska revolucija) nastalim kao posledica izbornih rezultata predsedničkih izbora koje je izgubio od protivkandidata Vojislava Koštunice.

1.20. SRBIJA I CRNA GORA POSLE 2000. GODINE

Postpetooktobarska Srbija, na čelu sa predsednikom Vojislavom Koštunicom i premijerom Zoranom Đinđićem, krenula je u tržišne reforme i izgradnju boljih odnosa sa susedima i zapadnim svetom.

U martu 2003. godine, u atentatu u Beogradu ubijen je premijer Zoran Đinđić. Vlast je pokrenula opsežnu policijsku akciju sa ciljem da se uništi kriminalni klan koji je odgovoran za ubistvo premijera. Neposredni izvršilac ubistva uhapšen je i osuđen.

SR Jugoslavija je rasformirana 2003. godine. Nova zajednica nosi naziv

Državna zajednica Srbije i Crne Gore i ima zajedničku vojsku i spoljnu politiku. Crna Gora 2006. godine sprovodi referendum o nezavisnosti i izglasava osamostaljenje. Posledično, i Crna Gora i Srbija proglašavaju nezavisnost.

Srbija je 2013. godine postala zemlja kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji.

2. USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE SRBIJE

Republika Srbija je po državnom uređenju Republika i unitarna država. Prema osnovnim načelima proklamovanim u Ustavu Republike Srbije iz 2006. godine, koji je najviši pravni akt države, teritorija Republike Srbije je jedinstvena i nedeljiva.

Republike Srbija je zasnovana na vladavini prava, socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima. Od 2013. godine, Republika Srbija ima status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji.

Republika Srbija u svom sastavu ima dve autonomne pokrajine: (1) Vojvodinu i (2) Kosovo i Metohiju, koja je od 1999. godine, pod režimom Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244.

Pored autonomnih pokrajina, u Srbiji postoje i lokalne samouprave - gradovi i opštine.

Državna obeležja Republike Srbije su zastava i grb. Državna zastava je trobojka (crveno, plavo, belo) sa horizontalnim prugama, koja u centru, pomenen ka jarbolu za jednu sedminu ukupne dužine zastave, ima mali grb Srbije. Grb sadrži dvoglavog belog orla, sa štitom, krstom, četiri ocila i krunom Nemanjića. Naziv himne Republike Srbije je „Bože pravde”.

Dan državnosti Republike Srbije obeležava se 15. februara, u znak sećanja na Prvi srpski ustanak 1804. godine, ali i na donošenje prvog srpskog Ustava iz 1835. godine, koji je tada predstavljao jedan od prvih demokratskih ustava u Evropi.

Glavni grad Srbije je Beograd.

U službenoj upotrebi su srpski jezik i ćirilčno pismo, dok je službena upotreba drugih jezika i pisama uređena zakonima.

Nosioci suverenosti u Srbiji su građani, koji to svoje pravo vrše preko svojih slobodno izabranih predstavnika. Nijedan državni organ, politička organizacija, grupa ili pojedinac ne može prisvojiti suverenost od građana, niti uspostaviti vlast mimo slobodno izražene volje građana.

Izbori u Srbiji su slobodni i neposredni. Ustavom se garantuju ljudska i manjinska prava. Dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može se smanjivati.

Srbija počiva na vladavini prava, a vlast je dužna da se povinuje Ustavu i zakonima, i počiva na principu njene podele na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, koje se međusobno kontrolišu i u ravnoteži su.

Narodna skupština je najviše predstavničko telo i nosilac ustavotvorne i zakonodavne vlasti u Republici Srbiji. Čini je 250 narodnih poslanika, koji se biraju na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, u skladu sa zakonom. Mandat poslanika traje četiri godine. Narodna skupština donosi odluke većinom glasova narodnih poslanika na sednici na kojoj je prisutna većina narodnih poslanika.

Predsednik Republike se bira na period od pet godina. Mandat predsednika Republike počinje kad predsednik Republike položi zakletvu pred Narodnom skupštinom. Predsednik Republike bira se na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, u skladu sa zakonom.

Predsednik Republike predstavlja Republiku Srbiju u zemlji i inostranstvu. Predsednik Republike donosi ukaze, odluke, pravila, naredbe, naređenja i druge pravne akte koji su određeni zakonom.

Predsednik Republike ne može vršiti drugu javnu funkciju ili profesionalnu delatnost. Predsednik Republike dužan je da se u svemu povinuje propisima kojima se uređuje sukob interesa pri vršenju javnih funkcija. U skladu sa zakonom, ima pravo da raspusti Narodnu skupštinu, komanduje Vojskom i postavlja, unapređuje i razrešava oficire Vojske Republike Srbije.

Vlada je nosilac izvršne vlasti u Republici Srbiji. Vlada utvrđuje i vodi politiku, izvršava zakone i druge opšte akte Narodne skupštine, donosi uredbе i druge opšte akte radi izvršavanja zakona, predlaže Narodnoj skupštini zakone i druge opšte akte, usmerava i usklađuje rad organa državne uprave i vrši nadzor nad njihovim radom. Vladu čine predsednik Vlade, jedan ili više potpredsednika i ministri.

Državna uprava je samostalna, vezana Ustavom i zakonom, a za svoj rad odgovorna je Vladi. Poslove državne uprave obavljaju ministarstva i drugi organi državne uprave određeni zakonom. Rad državne uprave kontroliše zaštitnik građana kao nezavisan državni organ.

Sudska vlast je nezavisna i pripada sudovima koji su nezavisni. Najviši sud u Srbiji je Vrhovni sud. Sudija je nezavisan i sudi na osnovu Ustava, potvrđenih međunarodnih ugovora, zakona, opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i drugih opštih akata, donetih u skladu sa zakonom. Presude sudova su obavezujuće za sve. Visoki savet sudstva kao nezavisan državni organ obezbeđuje i garantuje nezavisnost sudova, sudija, predsednika sudova i sudija porotnika.

Ustav je najviši pravni akt u Srbiji. Svi zakoni i podzakonski akti moraju biti u skladu sa njim. Ustavnost i zakonitost i ljudska i manjinska prava i slobode štiti Ustavni sud kao samostalan i nezavisan državni organ.

Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Svako ima pravo na sudsku zaštitu ako mu je povređeno ili uskraćeno neko ljudsko ili manjinsko pravo garantovano Ustavom. Kaznu koja obuhvata lišenje slobode može izreći samo sud. Lice za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo može biti pritvoreno samo na osnovu odluke suda, ako je pritvaranje neophodno radi vođenja krivičnog postupka.

Svako ima pravo na pravično suđenje pred nezavisnim, nepristrasnim i po zakonu već ustanovljenim sudom, a sudska odluka se mora doneti u razumnom roku. Svako ima pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu, obavezi ili na zakonom zasnovanom interesu.

Niko se ne može proglasiti krivim za delo koje, pre nego što je učinjeno, zakonom ili drugim propisom zasnovanim na zakonu nije bilo predviđeno kao kažnjivo, niti mu se može izreći kazna koja za to delo nije bila predviđena. Svako se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda.

Počinioce krivičnih i drugih kažnjivih dela goni Javno tužilaštvo koje je jedinstven i samostalan državni organ. Funkciju javnog tužilaštva vrše Vrhovni javni tužilac, glavni javni tužioci i javni tužioci. Njihovu samostalnost obezbeđuje i garantuje Visoki savet tužilaštva kao samostalni državni organ.

Smrtna kazna je ukinuta u Republici Srbiji 2002. godine, a od decembra 2019. godine, izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije, uvedena je kazna doživotnog zatvora, koja se može izreći za najteža krivična dela.

Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Političke stranke slobodno se osnivaju, a zabranjeno je delovanje stranaka koje je usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zagarantovanih ljudskih i manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne ili verske mržnje. Garantuje se jednakost muškaraca i žena. Brak mogu zaključiti samo muškarac i žena.

Srbija je sekularna država i u njoj su crkve i verske zajednice odvojene od države. Niko nije dužan da se izjašnjava o svojim verskim i drugim uverenjima. Svako je slobodan da ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanja obavljanjem verskih obreda, pohađanjem verske službe ili nastave, pojedinačno ili u zajednici s drugima, kao i da privatno ili javno iznese svoja verska uverenja.

U Srbiji se Ustavom izričito garantuju: lična sloboda i bezbednost, dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti, pravo na život, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta, nepovredivost stana, sloboda misli, savesti i veroispovesti, sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda obrazovanja, sloboda naučnog i umetničkog stvaranja, sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, sloboda kretanja i nastanjivanja, sloboda okupljanja i udruživanja, autonomija univerziteta, pravo na pravnu pomoć, pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravo na peticiju, tajnost pisanja i drugih sredstava opštenja, zaštita podataka o ličnosti, sloboda medija, pravo na obaveštenost bez cenzure, opšte i jednako izborno pravo, pravo da se bira i bude biran na izborima koji su slobodni i neposredni, tajnost glasanja, pravo građana da učestvuju u upravljanju javnim poslovima, pravo na utočište, pravo na imovinu, pravo nasleđivanja, pravo na rad, pravo na štrajk, pravo na zaključenje braka, pravo na slobodno odlučivanje o rađanju dece, pravo na zdravu životnu sredinu.

Ekonomsko uređenje u Republici Srbiji počiva na tržišnoj privredi, otvorenom i slobodnom tržištu, slobodi preduzetništva, samostalnosti privrednih subjekata i ravnopravnosti privatne i drugih oblika svojine. Preduzetništvo je slobodno. Svi imaju jednak pravni položaj na tržištu, uključujući strana lica. Svi oblici svojine su ravnopravni. Korišćenje i raspolaganje poljoprivrednim zemljištem, šumskim zemljištem i gradskim

građevinskim zemljištem u privatnoj svojini, je slobodno. Jemči se zaštita potrošača. Posebno su zabranjene radnje usmerene protiv zdravlja, bezbednosti i privatnosti potrošača, kao i sve nečasne radnje na tržištu. Zabranjeni su akti kojima se, suprotno zakonu, ograničava slobodna konkurencija, stvaranjem ili zloupotrebom monopolskog ili dominantnog položaja.

Lica u Srbiji postaju punoletna sa 18 godina i tada stiču poslovnu sposobnost, odnosno pravo da odlučuju o svojim pravima i obavezama. Obaveza plaćanja poreza i drugih dažbina je opšta. Narodna banka Srbije je centralna banka Republike Srbije, samostalna je i podleže nadzoru Narodne skupštine, kojoj i odgovara.

Zabranjeni su ropstvo, položaj sličan ropstvu i prinudan rad. Zabranjeno je izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje. Zabranjeni su diskriminacija i asimilacija nacionalnih manjina.

Stranci u Republici Srbiji, u skladu sa međunarodnim ugovorima, imaju sva prava zagantovana Ustavom i zakonom, izuzev prava koja po Ustavu i zakonu imaju samo državljani Republike Srbije. Stranac može biti proteran samo na osnovu odluke nadležnog organa, u zakonom predviđenom postupku i ako mu je obezbeđeno pravo žalbe i to samo tamo gde mu ne pretili progon zbog njegove rase, pola, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi, političkog mišljenja ili gde mu ne pretili ozbiljno kršenje prava zagantovanih Ustavom. Strana fizička i pravna lica mogu steći svojinu na nepokretnostima, u skladu sa zakonom ili međunarodnim ugovorom.

3. LITERATURA

KNJIGE I PUBLIKACIJE:

Bogdanović, Dimitrije – Istorije stare srpske književnosti (Srpska književna zadruga, 1980)

Đorđević, Petar – Istorija srpske ćirilice (Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1971)

Grupa autora – Istorija srpskog naroda I-VI (Srpska književna zadruga, 1982-1993)

Ivačković, Ivan – Kako smo propevali: Jugoslavija i njena muzika (Laguna, 2013)

Jović, Dejan – Jugoslavija, država koja je odumrla (Prometej, Zagreb, 2003)

Rusu, Aurelian – Lepenski vir – Schela Cladovei culture's chronolgy and its interpretation (Brukenthal Acta Musei, VI. 1, 2011)

Vesić, Dušan – Bunt dece socijalizma: Priče o novom talasu (Laguna, 2020)

INTERNET IZVORI:

<https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031>

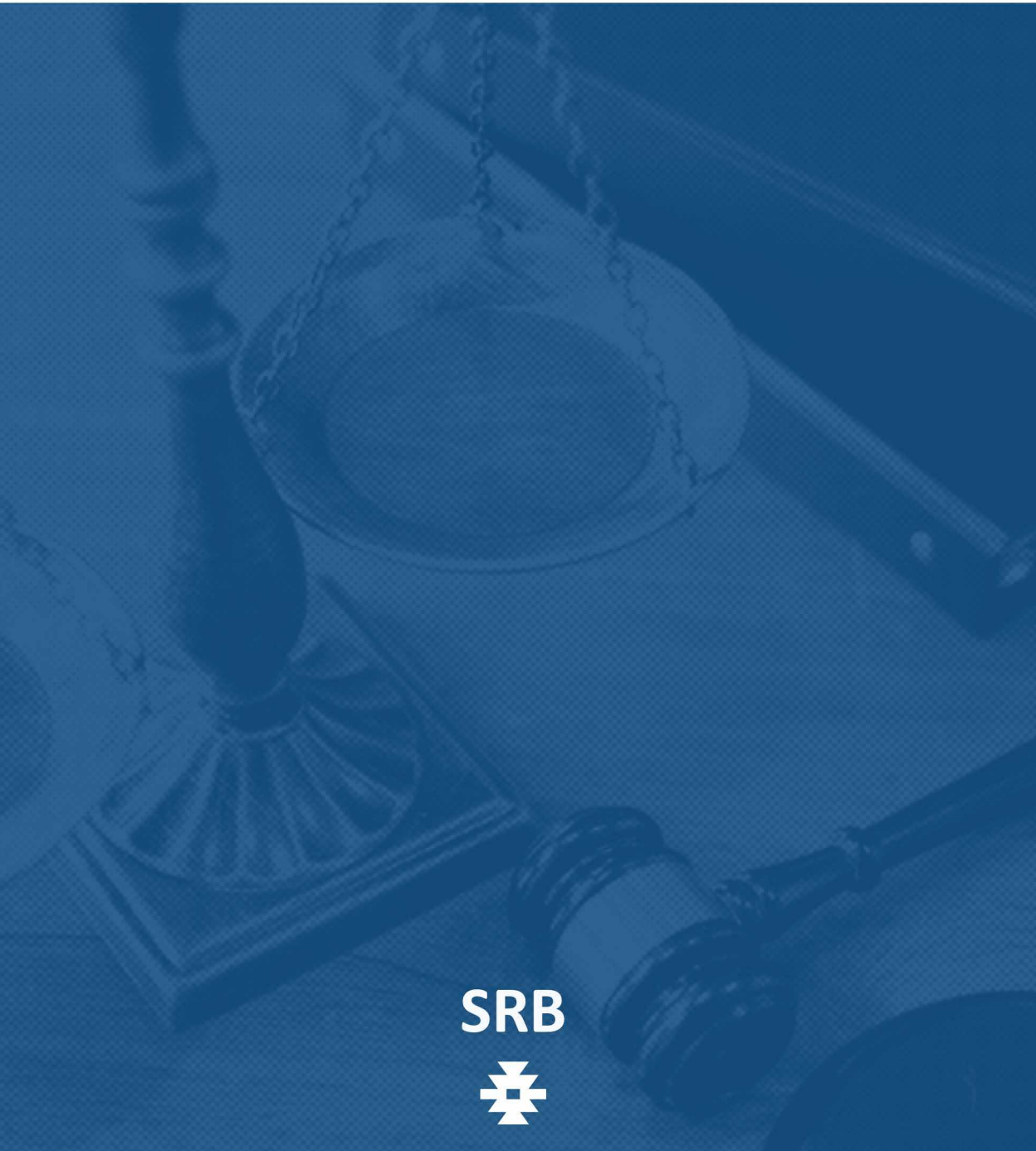
<https://kirs.gov.rs/lat/aktuelno/oluja-nikad-nece-bit-zaboravljena/4413>

www.paragraf.rs

Izvor fotografije sa korica: Photo by Sora Shimazaki <https://www.pexels.com/photo/justice-scales-and-gavel-on-wooden-surface-5668882/>

PROPISI:

Ustav Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006 i 115/2021)

SRB

